

KASIM PAŞA, Güzelce
(ö. 948/1541'den sonra)

Osmanlı veziri.

Devşirme olup doğum tarihi belli değildir. II. Bayezid devrinde Enderun'da yetişti. Yavuz Sultan Selim zamanında rîkâb-ı hümayun ağalığıyla dış hizmete çıktı. Bir rivayete göre Şehzade Süleyman ile (Kanûnî) birlikte büyüdü ve onun sütkar-deşi oldu (İbn İyâs, s. 390-391). Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine katıldı. Mercidâbık zaferinden (922/1516) sonra Hama, ardından Trablusşam sancak beyliğine tayin edildi. Bu sırada Sayda- Beyrut yöresinin hâkimi İbn Haneş ile (İbn Hafş) Şam Valisi Canbirdi Gazâlî'nin isyanlarının bastırılmasında önemli rol oynadı.

927 (1521) yılında Halep sancak beyliğine tayin edilen Kasım Paşa daha sonra Karaman, ardından Anadolu beylerbeyliğine getirildi ve ertesi yıl yapılan Rodos Seferi'ne (928/1522) bu sıfatla katıldı. Rodos Kalesi'nin muhasarası esnasında güneydeki Provans burcunun zaptına memur edildiği gibi fetihten sonra da kale-nin tamiri işiyle görevlendirildi. Ardından Çoban Mustafa Paşa'nın yerine Mısır beylerbeyliğine getirildiyse de ikinci vezir Hain Ahmed Paşa'nın Mısır beylerbeyliğine tayini üzerine bu görevi bir ay kadar sürdürdü. 930 (1524) yılında ikinci defa Mısır valiliğine getirilen Kasım Paşa'nın Mısır defterdarı Mehmed Bey'le ihtilâfa düştüğü ve bu görevinde pek başarılı olamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Mısır'da gerekli malî islahatı yapamaması, buna bağlı olarak düzeni sağlayamaması yüzünden aynı yılın sonlarında görevinden alındı.

İstanbul'a döndükten sonra kaptan-ı deryâ olan Kasım Paşa, Kanûnî'nin 932 (1526) yılındaki Macaristan seferi sırasında İstanbul muhafızlığında bulundu. Ardından Rumeli beylerbeyliğine, 935'te (1529) üçüncü vezirliğe getirildi, aynı yıl Avusturya seferine katıldı. İrakeyn Seferi'ne de (941/1535) iştirak eden Kasım Paşa, bir rivayete göre Ayas Paşa'nın vezirî-âzam olması üzerine ikinci vezirliğe yükseltilmiş (Âîf, vr. 242^b), fakat tama' ve irtikâbindan dolayı vezirlikten azledilerek Mora sancak beyliğine gönderilmiştir.

Kasım Paşa 944 (1537) yılında Mora yarımadasının kuzeydoğusundaki Anabolu'nun fethine memur edildi. Denize doğru uzanmış bir dil üzerinde kurulan, bir tarafı yalçın kayalıklarla, diğer tarafı denizle çevrili olan Anabolu'yu kuşattıysa

da büyük muhasara toplarının olmayışı yüzünden burayı alamadı, önce Argos'a, ardından İnebahtı'ya çekildi. Anabolu, Benefşe ile birlikte 947'de (1540) imzalanan Osmanlı-Venedik Antlaşması'ndan sonra teslim alınabilmiştir (Gökbilgin, *TTK Belgeler*, I/2 [1964], s. 203-204). Bir süre daha Mora sancak beyliğinde bulunan Kasım Paşa 948'de (1541) emekli oldu. Devlet görevlerinde pek başarılı olamayan Kasım Paşa'nın emekliliğinden sonra İstanbul'a dönmesine izin verilmedi. Bir rivayete göre Mora'da (Atâî, s. 104), başka bir rivayete göre ise 960 (1553) yılında Gelibolu'da vefat etti (Ayvansarâyî, I, 4). *Sicill-i Osmânî*'de 939'da (1532-33) öldüğü belirtiliyorsa da bunun doğru olmayacağı âşikârdır.

Hayır sever bir kimse olduğu anlaşılan Güzelce Kasım Paşa, Haliç'in sağ tarafını Kanûnî'nin emriyle dinî ve içtimâî tesislerle donatarak şenlendirmiştir (Evliya Çelebi, I, 416). Bundan dolayı semt Kasım-paşa, Haliç Tersanesi de bir süre Kasım-paşa Tersanesi adıyla anılmıştır. Kasım Paşa, kaptanpaşalığı zamanında buradaki Câmi-i Kebîr adıyla anılan mahallede Muvakkithâne sokağı ile Bahriye caddesi arasındaki yerde bir cami ile medrese, imarethâne ve hamam yaptırmıştır. Tah-ta kubbeli, içinde direği olmayan, tahtanî ve tek minareli olan bu cami (Evliya Çelebi, I, 418) 1722'de yanmışsa da mütevellisi olan Hekimoğlu Ali Paşa'nın kardeşi Feyzullah Efendi tarafından yeniden inşa ettirilmiştir (bk. **KASIM PAŞA CAMİİ ve KÜLLİYESİ**). Evliya Çelebi, imarethânenin kendi zamanında hastahane olarak kullanıldığını yazmaktadır. Kasım Paşa ayrıca Mora sancak beyi iken Anabolu'da cami, medrese, tekke, sıbyan mektebiyle birçok çeşme yaptırmış, bu çeşmelere su getirtmiştir. Bozüyük'te de cami ve külliyesi olan Kasım Paşa (bk. **KASIM PAŞA KÜLLİYESİ**) bütün hayır kurumları için yüksek gelirli vakıflar bırakmıştır (Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 435-436). İstanbul'daki külliyesinin ve Havsa'daki hamamının mimarı Koca Sinan'dır. Neffise adındaki kızının da babasının İstanbul'daki mahallesinde bir mektep yaptırdığı ve kendisinin burada medfun olduğu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İyâs, *Bedâ'i'ü'z-zühûr*, V, 390-391; Matrakçı Nasuh, *Sefer-i İrakeyn*, s. 281-282; Rüstem Paşa, *Târih*, İÜ Ktp., nr. 2438, vr. 179^b, 189^b; Lutfî Paşa, *Târih* (nşr. Âîf Bey), İstanbul 1341, s. 306, 315, 316, 389; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, tür.yer.; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 472, 479, 529, 567, 592; Hoca Sâdeddin, *Tâ-*

cû't-tevârih, İstanbul 1280, II, 340, 382 vd.; Âîf, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 5959, vr. 242^b, 246^{a-b}, 269^b; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 24, 103, 104; ayrıca bk. tür.yer.; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, s. 28-29, 79, 82; Solakzâde, *Târih*, s. 413, 475; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 416 vd.; Münec-cimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, III, 479; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmî*, I, 4; Hammer (Atâ Bey), V, 26, 194 vd.; *Sicill-i Osmânî*, IV, 46-47; Daniş-mend, *Kronoloji*, II, 22, 29, 47, 105-106, 143; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 48, 63, 64, 74, 75, 76, 435-436; a.mlf., "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanuni Sultan Süleyman Devri Belgeleri", *TTK Belgeler*, I/2 (1964), s. 203-204; Nejat Göyünç, "XVIII. Yüzyılda Türk İdaresinde Nauplia (Anabolu) ve Yapıları", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1976, s. 462-463; Abdülkadir Özcan, "Mimar Sinan'a Siparişte Bulunanlar", *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul 1988, I, 137-138; Seyyid Muhammed es-Seyyid Mahmud, *XVI. Asırda Mısır Eyaleti*, İstanbul 1990, s. 76, 81, 82-83; Faruk Sümer, "Kasım Paşa, Güzelce", *İA*, VI, 386-388; a.mlf., "Kasım Paşa, Güzelce", *EL²* (Fr.), IV, 751.

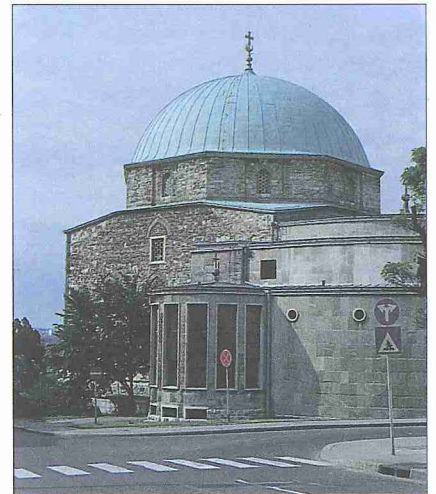

FARUK SÜMER

KASIM PAŞA CAMİİMacaristan'ın Peçuy şehrinde
XVI. yüzyılda yapılan cami.

Son yıllarda cadde kenarında temel kalıntılarına rastlanan çifte hamamdan da anlaşıldığı gibi şehrin çarşısının da yer aldığı ana meydanın bir kenarında bulunmaktadır. Macaristan'ın fethinin arkasından Kanûnî Sultan Süleyman zamanında inşa edilen caminin kurucusunun o yıllarda yaşadıkları bilinen Kasım paşalardan hangisi olduğu hususunda bazı tered-

Kasım Paşa Camii – Peçuy / Macaristan

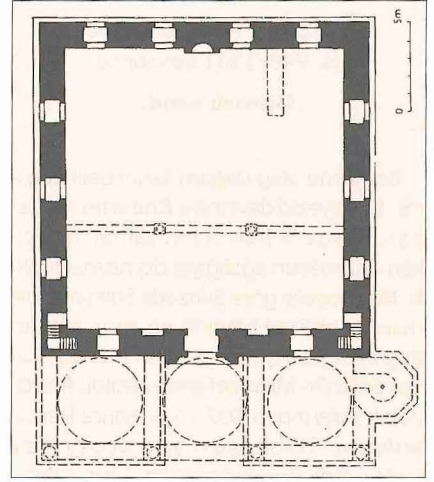
dütler vardır. Fakat büyük ihtimalle bu eserin kurucusu, Macaristan'daki Türk idaresi sırasında önemli mevkiilerde bulunan, bölgedeki faaliyeti ve Peçuy ile ilişkisi Peçevî tarihinde anlatılan ve diğerlerinden "gazi" lakabıyla ayrılan Kasım Paşa'dır. Mehmed Süreyyâ'nın verdiği bilgiye göre Gazi Kasım Paşa, Mohaç ve Peçuy serhadlerinde mirlivâ olmuş, 959'da (1552) önce Budin, arkasından Tımsıvar beylerbeyliğine getirilmiş, Kanûnî Sultan Süleyman'ın saltanatının sonlarına doğru orada vefat etmiştir. Nitekim Gévay Antal, Budin beylerbeyi hakkındaki kitabında Kasım Paşa'nın 1548-1552 yılları arasında Budin valiliğinde bulunduğunu bildirmektedir. Paşanın Tımsıvar'da olması gereken kabrinden günümüzde hiçbir iz kalmamıştır. Macaristan'ı ziyaret eden Evliya Çelebi'nin Peçuy şehrini anlatırken caminin gönül açıcı ve cemaati bol bir ibadet yeri olduğunu söyleyerek verdiği 100 ayak ölçüsü uzunluğu herhalde abartılı olmalıdır. Yine aynı müellife göre caminin içindeki minber, mihrap, mahfel ve kürsü tarifi imkânsız güzellikte eserlerdir. Evliya Çelebi, caminin üstünü örten kubbenin büyüklüğü-

ne işaret ettikten sonra bunun dört kemere oturduğunu belirterek İstanbul'daki Sultan Selim Camii ile benzerlik kurar. Ayrıca çok yüksek bir minare ile cümle kapısının iki yanındaki sofalardan da anlaşıldığına göre yedi kubbeli bir son cemaat yerine sahip bulunduğunu bildirir. Ancak bu hususta verdiği bilgiler mevcut binaya pek uymamaktadır.

Macaristan elden çıktıktan sonra Kasım Paşa Camii'nin minaresi J. Molnár'ın belirttiğine göre 1776'da yıktırıldığı halde esas bina ayakta kalabilmiştir. Arkasından dış duvarları âdeta bir kılıf içine alınmak suretiyle görünümü tamamen değişen cami barok üslûpla bir kiliseye çevrilmiştir. Bugün hâlâ şehrin en büyük kilisesi olan yapıda 1938'den sonra çok geniş ölçüde çalışmalar başlatılarak esas bünyeyi gizleyen ya da bozan elemanların ayıklanmasına girilmiştir. Fakat projeyi hazırlayanların Osmanlı devri Türk mimarisine dair yeterli bilgileri olmadığından restorasyonun tam başarıya ulaştığı söylenemez. Hataların içinde en göze batanı ise alt sıra pencerelerin fil gözü alçı pencereler biçiminde yapılmış olmasıdır. Molnár, kubbenin tam bir Osmanlı kubbesi görünümünü ancak 1966'da almış olduğunu bildirmektedir.

Kasım Paşa Camii'nin iç süslemesinden günümüze fazla bir şey kalmamışsa da bazı yerlerde siva üstlerinde yazı kalıntıları farkedilmektedir. Kündekârî pencere kanatlarından birkaç parça Budapeşte'de Jaszbereny Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Kilisede herhalde vaftiz teknesi olarak kullanılan Türk işi iki hamam kurnası, Evliya Çelebi'nin güzelliğini ve içindeki şadırvanı övdüğü meydanın karşı tarafında temel kalıntısı görülen hamamdan getirilmiş olmalıdır.

Rumeli'de en büyük ölçülerdeki Türk yapılarının başında gelen Kasım Paşa Camii'nin esas ibadet mekânı içten kenarları 16,36 m. olan kare biçimindedir. Dıştan her cephesi 19,45 m. ölçüsünü bulan bu mekânın üstü yaklaşık 16 m. çapında bir kubbeyle örtülüdür. Bütününü kesme taş örgülü dış duvarların cepheleri klasik kemerli Türk pencerelerine sahiptir. Fakat bina kilise olarak kullanıldığından bu pencerelerde değişiklikler yapılmış ve bazıları örülmüştür. Evliya Çelebi'nin ifadesinden son cemaat yerinin altı sütun ve yedi kubbeli olduğu anlaşılıyorsa da, Ekrem Hakkı Ayverdi'nin restitüsyonunda burası altı kubbeli olarak çizilmiştir. Bu bölüm, ancak iki yanı birer duvarla sınır-

Kasım Paşa Camii'nin planı

landığı takdirde, ortadaki diğerlerinden daha yüksek yedi kubbeli bir son cemaat yeri olabilir.

Yakovalı Hasan Paşa Camii, son yıllarda içini ve dışını örten barok kılıftan ayıklanmakta olan Ali Paşa Camii ve İdris Baba Türbesi ile Peçuy Osmanlı devri Türk sanatının Avrupa içlerindeki bir merkezi olmakta ve Kasım Paşa Camii ile hemen önündeki çifte hamam kalıntısı da bu merkezin bütünlüğünü tamamlamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Peçuylu İbrâhim, *Târih*, İstanbul 1968, I, 25; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 195; A. Gévay, *A Budai Pasák*, Bécs 1841, s. 6; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî* (nşr. Mustafa Keskin v.dğr.), İstanbul 1997, IV/1, s. 55; E. Foerk, *Souvenirs turcs en Hongrie*, Budapest 1917, lv. 7-16; Danişmend, *Kronoloji*, II, 275; G. Gerö, *Pecs Török Műemlekei*, Budapest 1960; a.mlf., *Az Osman-Török Epiteszet Magyarországon*, Budapest 1980, rs. 19, 20, 22, 23, 24; J. Molnár, *Macaristan'daki Türk Anıtları*, Ankara 1973, s. 11, rs. 3-6; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri I*, s. 199-207.

SEMAYI EYİCE

KASIM PAŞA CAMİİ ve KÜLLİYESİ

Esası XVI. yüzyılda
Mimar Sinan tarafından yapılan
ve XIX. yüzyılda
bugünkü şeklini alan külliye.

XVI. yüzyılın ilk yarısında Kanûnî Sultan Süleyman zamanında Osmanlı donanmasının Gelibolu'dan Haliç'e nakledilmesi üzerine bu bölgenin imar ve iskân göre-

Peçuy'daki Kasım Paşa Camii'nin mihrabı

